

ЛЮДИНА В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА: ДЕЯКІ АСПЕКТИ СВІТОГЛЯДУ

Суттєвою характеристикою постіндустріального суспільства є зростання чисельності робочої сили й посилення в результаті автоматизації тенденції інтенсифікації виробництва та промисловості. Як наслідок цього - виникнення такої важливої соціально-економічної проблеми, як безробіття.

Своєрідне бачення проблеми праці в умовах інфотехнологічної революції демонструє американський учений А. Тоффлер. На його думку, рутинна, монотонна робота, на відміну від творчості, сьогодні не є ефективною формою праці. Тоффлер переконаний, що основний шлях ліквідації безробіття, коріння якого – у структурних змінах виробництва, тенденціях розвитку міжнародної торгівлі, державній політиці тощо – це перенавчання. Учений не заперечує необхідності підвищення науково-технічного потенціалу виробництва, проте найефективніший засіб його інтенсифікації вбачає у формуванні нового ставлення до людини, насамперед, як до особистості [1].

Отже, автоматизація як сутнісна характеристика постіндустріального суспільства, з одного боку, приводить до скорочення робочого дня, вивільняє більше часу робітникам, аби він міг займатися підвищенням свого загальноосвітнього й культурного рівня, оптимізувати відпочинок, віділити більше уваги сім'ї, дітям; з іншого, - пов'язана з автоматизацією інтенсифікація виробництва здатна вивільнити значну кількість робочої сили, а отже, – сприяти поповненню армії безробітних, що, врешті-решт, сприятиме загостренню соціально-економічної кризи в суспільстві.

Водночас, із збереженням кризи перевиробництва поглиблюватиметься й духовна криза: “...буде зростати потяг людей до насилля над іншими як спосіб життя, більший вплив матимуть цинізм, споживатство, неофашизм тощо”.[2, с.88]. Згідно з уявленнями професора Вільного університету в Брюсселі Боля де Баля, який здійснює спробу створити соціокультурний проект європейця 2000 року, людина майбутнього – це “добре відрегульований механізм”, повністю детермінований обставинами. Це “раціональна” соціально пасивна, стандартизована, аполітична й відчужена людина,

що прагне лише до власної безпеки й гедоністичних розваг, “функціональний” гвинтик “одномірного суспільства”. Людина буде “включена” у складну структуру соціальних, виробничо-економічних і технічних відносин. Спостерігатиметься своєрідна примусова “соціалізація” й “кібернетизація” індивіда. [3, с.23].

Сучасна цивілізація демонструє тенденцію перетворення людини в машину, що є дуже непростим, хворобливим процесом. Технічна цивілізація, по суті, імперсоналістична, оскільки, вимагаючи від людини активності, не знає й не хоче знати людини як цілісної особистості [4, с.158].

А.Тоффлер відкидає необхідність масового поточного виробництва й розподілу товарів, сучасного способу життя й моделі поведінки людей у капіталістичних країнах [5]. Відповідно до його концепції “електронного котеджу”, переміщення робочих місць у житлові будинки могло б розплутати клубок проблем. Насамперед, зазнає змін характер праці й виробничі відносини. “Рух назад – до будинку” дасть змогу корпораціям та державі зменшити витрати на нерухоме майно, підвищити продуктивність праці, полегшити роботу транспорту, зменшити витрати енергії й забруднення навколишнього середовища, допомогти розв’язати соціально-психологічні конфлікти, основою яких є відчуження працівника від результатів своєї праці, втрата стабільних емоційних зв’язків між подружжям, батьками та дітьми, друзями, колегами тощо.

Яскраво та образно змальовує А. Тоффлер людину в суспільстві майбутнього – “суспільстві масового споживання”. Одяг, умеблювання, всі речі, які оточують людину, самі по собі втрачають колишню престижну цінність. Чим частіше людина дозволяє собі їх змінювати, тим вищим є її престиж. Утверджується царство “речей одноразового користування”. Зникає колишня привабливість “батьківського дому”, руйнується соціальний інститут сім’ї та шлюбу, тісне коло друзів; “пошуки себе”, “свого” стилю поведінки набувають форми “вільного вибору”. Дедалі самотніше почувається людина в цьому “божевільному, шаленому світі”. Усе частіше опиняється вона в стані шоку. Але це, наголошує автор, - лише початок, оскільки виникає не просто шок, а футурошок від зіткнення з майбутнім.

Зневіра в майбутньому, страх перед прийдешнім, безвихідь, песимізм, байдужість, депресія – характерні риси багатьох футуристичних концепцій людини й

її майбутнього. Носіями цих настроїв стали, зокрема, такі зарубіжні соціологи, як: Ж. Еллюль, Л. Мемфорд, Т. Розак, Дж. Байрем, Е. Мюрес, Р. Хейлбронер та інші. Їх песимізм з приводу майбутнього пов'язаний з дедалі зростаючою дегуманізацією людини в умовах постіндустріального суспільства. Сучасній людині загрожує серйозна небезпека, оскільки вона все більше перетворюється у придаток техніки, об'єкт маніпуляції й підкорення. Констатується девальвація, "руйнація" людської особистості, втрата цілісності її внутрішнього світу (Е. Фромм), перетворення людини в індивіда, "яким керують ззовні" (Д. Рісмен), "одномірну" істоту (Г. Маркузе), колекцію "соціальних ролей", позбавленої внутрішньої структури (Р. Дарендорф) тощо.

Отже, економіка виступає необхідною умовою життя; без економічного базису неможливе інтелектуальне та духовне життя людини, неможлива ніяка ідеологія. Проте, мета та смисл людського життя, на наше глибоке переконання, варто шукати не в цьому необхідному базисові життя.

"Ми зіткнулися з основним парадоксом: без техніки неможлива культура, з нею пов'язане, власне, саме виникнення культури, й остаточна перемога техніки в культурі, вступ у технічну епоху тягне культуру до загибелі...", - зазначає М.Гартман. [4, с.149].

Процес «раціоналізації» та «модернізації» світу, осторонь якого не може залишатися Україна, на нашу думку, не має чіпати найелементарнішого й, водночас, глибинного рівня міжлюдського спілкування – простих законів моральності; концепція цивілізованих ринкових відносин, які прагне побудувати сучасна Україна в умовах глобалізованого світу, має вибудовуватися не лише з урахуванням матеріально-господарських, а й соціокультурних, психологічних, моральних чинників.

1. Toffler A. The Theid Wave. – N.Y., 1980. – 280 с.
2. Волкогонова О.Д. Приоткрывая завесу времени. – М.: Изд-во полит. л-ры, 1989. –111 с.
3. Зелінський М.Ю. Людина майбутнього: прогнози і пророцтва. – К.: Знання,1990. - 48 с.
4. Бердяев Н.А. Человек и машина // Вопросы философии. – 1989. - №2. – С. 147 –162.
5. Toffler A. The Theid Wave. – N.Y., 1980. – 280 с.